

بسمه تعالی

مؤلفه های اقتصاد مقاومتی

بر اساس دیدگاه مقام معظم رهبری

۱. مردمی نمودن اقتصاد

۲. تقویت فرهنگ کار و تولید

۳. کاهش وابستگی به ذخایر زیرزمینی

۴. اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف

۵. حمایت از تولید ملی

۶. استفاده حداکثری از همه ظرفیت ها

۷. روح خودباوری و خوداتکایی

۸- توجه به اقتصاد دانش بنیان

۱. مردمی نمودن اقتصاد

اقتصاد زمانی واجد توان پایداری و مقاومت فوق العاده می گردد که محوریت آن توده های مردمی باشند. مقصود از مردمی کردن اقتصاد در گام اول، حساس کردن مردم به اقتصاد و سپس درگیر نمودن آنان به عنوان مصرف کننده ای فعال در اقتصاد است. در گام های بعدی درگیر کردن مردم به عنوان تولیدکننده و توزیع گر فعال و مهم تر از همه دخالت دادن مردم در توسعه کشور و رقم زدن توسعه مشارکتی قرار دارد که بسیار وسیع تر از دخالت دادن صرف سرمایه های مردم در اقتصاد است که از طریق اصل ۴۴ قانون اساسی باید تحقق بیابد و اعم از حضور و مشارکت مردمی در اقتصاد نیز می باشد، اما نباید مردمی کردن اقتصاد را به آن تقلیل داد. [۴]

بنابراین می بایست توانمندسازی آحاد مردم در دستور کار قرار گیرد تا زمینه برای حضور مؤثر همه افراد در فعالیت های مولد اقتصادی فراهم شود. هیچ فردی نباید به سبب محرومیت از دسترسی به امکانات تولید، آموزش، مجوزها و... از فعالیت محروم شود. در گام دوم ایجاد نظم های جمعی میان فعالیت اقتصادی هم در حوزه کار و هم در حوزه سرمایه است. وحدت و همکاری میان فعالین می تواند به اشکال گوناگون شبکه سازی، خوشه سازی، زنجیره تأمین و... در دستور کار قرار گیرد که در نتیجه سطح پایداری اقتصادی در برابر تحریم ها و فشارها ارتقا می یابد.

۲. تقویت فرهنگ کار و تولید

از نظر اسلام، کار و تلاش زمانی به تمامیت کمالی خود می رسد که دو عنصر اصلی خوب و خالص بودن در آن تحقق یابد؛ یعنی کار انسانی دارای دو عنصر حسن فاعلی و حسن فعلی باشد. در این صورت است که کار از نظر تکلیفی و وضعی تأثیر خود را در زندگی مادی و معنوی و نیز دنیوی و اخروی به جا خواهد گذاشت. امام صادق (ع) می فرماید: «لَا تَكْسِلُوا فِي طَلَبِ مَعِيشِكُمْ فَإِنَّ آبَاءَنَا كَانُوا يَرْكُضُونَ فِيهَا وَيَطْلُبُونَهَا» [۵]؛ در طلب معیشت و نیازهای زندگی خود تنبلی و کسالت نورزید. همانا پدران ما در این راه می دویدند و آن را طلب می کردند.

کارآفرینی و ارائه ایده های نو در امور اشتغال یکی از این موارد است. اهتمام به کارآفرینی و ارائه ایده های نو و بکر می تواند علاوه بر ایجاد اشتغال برای فرد کارآفرین، موجبات ارتزاق افراد دیگر را فراهم آورد. تلفیق دانش روز و تخصص های مدرن با سرمایه پدران و مادران هرچند که اندک باشد، می تواند کارآیی بسیاری داشته باشد. به عنوان مثال کشت های گلخانه ای که نیاز به تخصص بیشتری دارد، رواج زیادی یافته اند که با سرمایه ای اندک قابلیت اجرا دارند و در آمد بیشتری نسبت به کشت سنتی دارند.

در بحث امور کشاورزی، موارد صرفه جویی اقتصادی بسیاری وجود دارد که با رعایت این موارد، می توان به پویایی در صرفه جویی های اقتصادی و افزایش توان در کشاورزان هم از جنبه مالی و هم از جنبه روانی دست

یافت؛ هزینه ای که صرف امور کشاورزی به روش سنتی می شود، با مکانیزه نمودن روش ها نه تنها فرصت ها جبران می شوند؛ بلکه این فرصت ها ذخیره شده و زمینه ای را برای کارهای اقتصادی دیگر فراهم می نماید.

۳. کاهش وابستگی به ذخایر زیرزمینی

کاهش وابستگی به نفت یکی دیگر از مؤلفه های اقتصاد مقاومتی است. اگر تلاش بر این باشد که فعالیت های اقتصادی درآمذزای دیگری جایگزین نفت شود، بزرگ ترین حرکت مهم در زمینه اقتصاد انجام شده است. صنایع دانش بنیان می تواند خلأ ناشی از نفت را تا میزان زیادی پر کند.^[۶]

فرآورده های این شرکت های دانش بنیان علاوه بر تأمین نیازهای داخلی کشور می توانند قابلیت صادرات داشته باشند و بازارهای منطقه ای را به دست بگیرد.

برخی از سیاست هایی که در این خصوص می توان مطرح نمود، عبارتند از: جایگزینی درآمدهای جاری به جای نفت مانند مالیات و درآمدهای ترانزیتی و متکثر نمودن شرکای تجاری از یک شریک عمده به چندین شریک کوچک تر.^[۷] هم چنین می توان ظرفیت ها و پتانسیل های موجود در حوزه گردشگری را گسترش داد؛ زیرا امکانات و مواهب خدادادی کشور و اقلیم بسیار متنوع و بناهای تاریخی و صنایع دستی گوناگون در اقصی نقاط کشور باعث شده است که بسیاری از گردشگران دنیا در آرزوی سفر به ایران باشند و این می تواند یکی دیگر از مواردی باشد که جایگزین ذخایر زیرزمینی شود.

۴. اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف

قرآن کریم درباره اصلاح الگوی مصرف و بهینه مصرف نمودن می فرماید: ((كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَ آتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَ لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ))^[۸]؛ «و از آن میوه هنگامی که به ثمر می نشیند، بخورید و حق آن را به هنگام درو بپردازید و اسراف نکنید که خداوند اسراف کنندگان را دوست ندارد».

امام علی(ع) نیز در این باره می فرماید: «سَبَبُ الْفَقْرِ الْإِسْرَافُ»^[۹]؛ سبب فقر، اسراف است. هم چنین در سخن دیگری فرموده است: «إِعْطَاءُ الْمَالِ فِي غَيْرِ حَقِّهِ تَبْذِيرٌ وَ إِسْرَافٌ»^[۱۰]؛ خرج کردن به ناحق، حیف و میل و اسراف است.

در حقیقت مصرف گرایی عامل تخریب رشد، توسعه و از بین رفتن منابع ملی است. مصرف گرایی از یک نگاه در معنای مصرف نامتعارف است که نیاز فیزیکی فرد را برطرف نمی سازد؛ بلکه نیاز کاذب فرد یا افراد را که گاه به تقلید از دیگران، تبلیغات، شرایط مادی یا تغییرات ساختار جامعه ایجاد شده برطرف می سازد. مصرف گرایی در نگاه عالمان دین نیز در همان معنای لغوی اسراف استعمال شده است و شامل هرگونه بیهوده گرایی، زیاده روی و اتلاف و مانند آن ها می شود.

اصلاح الگوی مصرف که به معنی نهادینه کردن روش صحیح استفاده از منابع کشور است، سبب ارتقای شاخص های زندگی و کاهش هزینه ها شده و زمینه ای برای گسترش عدالت است. شناخت و تحلیل الگوی مصرف ملی، از آن رو مهم است که ما را در جهت گیری و سیاست گذاری های کلان اقتصادی یاری می کند؛ زیرا مصرف، بخش اصلی اقتصاد هر کشوری است. آنچه بر اصلاح الگوی مصرف و دستیابی به فرهنگ بهینه مصرف در کشور دارای اهمیت است، این است که اصلاح الگوی مصرف نیازمند تبیین استراتژی و تعیین خط مشی است که طی آن، این اصل به یک شعار تغییر ماهیت ندهد. در واقع لازمه دستیابی به این مهم در کشور، خیزش و حرکتی عمیق از سوی مسئولان و همه آحاد جامعه می باشد؛ از این رو می بایست

همگی این اصل را یک ضرورت دانسته و فعالیت های خود را در راستای رسیدن به این اصل مهم برنامه ریزی نمایند و برای دستیابی به این امر فرهنگ ساز اقدام نمایند. آنچه که رهبر فرزانه انقلاب(مد) بر آن تأکید می ورزند، این است که «همه ما به خصوص مسئولان قوای سه گانه، شخصیت های اجتماعی و آحاد مردم باید در مسیر تحقق این شعار مهم، حیاتی و اساسی، یعنی اصلاح الگوی مصرف در همه زمینه ها، برنامه ریزی و حرکت کنیم تا با استفاده صحیح و مدبرانه از منابع کشور، مصداق برجسته ای از تبدیل احوال ملت به نیکوترین حال ها، ظهور و بروز یابد».[۱۱] این موضوع به عنوان بستر مناسب برای شکوفایی و دستیابی به اقتدار ملی است. بنابراین پرهیز از شعارزدگی و حفظ صیانت اصل موضوع به عنوان مهم

ترین عامل در مسیر اصلاح الگوهای مصرفی نیز تبیین و تحقق آن، وظیفه اصلی همه مردم و مسئولان به شمار می رود. امروز هر فردی از اعضای جامعه باید بداند که در فعالیت های خود باید به بهینه مصرف کردن منابع مادی اقدام نماید تا کشور به اهداف تعریف شده در سند چشم انداز بیست ساله برسد و شکوفایی در همه ابعاد ملی تحقق یابد. باید برای جلوگیری از مصرف گرایی و اتلاف منابع و فرصت ها و هزینه ها در تمامی حوزه ها، سند و نقشه راهبردی تهیه و ابلاغ شود؛ یعنی با تهیه این سند، مدیران، مسئولان و فرماندهان سازمان های مختلف می توانند با اجرا و به کارگیری روش ها و شیوه های مدون، خود را در مسیر تحقق این اصل مهم قرار دهند. در حقیقت اصلاح الگوی مصرف در جامعه از کارهایی انجام شدنی است که هر یک از اعضای جامعه با مشارکت و ملزم نمودن خود به درست مصرف کردن از منابع، منافع عظیمی را برای جامعه حاصل می نماید.

۵. حمایت از تولید ملی

رهبر معظم انقلاب(مد) در این زمینه می فرماید: «اگر به توفیق الهی و با اراده و عزم راسخ ملت و با تلاش مسئولان، ما بتوانیم مسئله تولید داخلی را آن چنان که شایسته آن است، رونق ببخشیم و پیش ببریم، بدون تردید بخش عمده ای از تلاش های دشمن ناکام خواهند ماند. پس بخش مهمی از جهاد اقتصادی، مسئله تولید ملی است».[۱۲]

با خودکفایی، جامعه می تواند کالاها و خدمات مورد نیاز خود را تولید کند و در کالاهای اساسی به بیگانگان وابسته نباشد. خودکفایی و اقتدار اقتصادی مستلزم توانمندی کمی و کیفی در تولید است؛ زیرا بسنده کردن به تولیدات اندک یا نامطلوب داخلی نمی تواند اقتدار ملی را به ارمغان آورد.[۱۳]

قرآن کریم تلاش برای رهای از وابستگی ها از جمله وابستگی اقتصادی را وظیفه همه مؤمنان می داند و در زمینه به کارگیری تمام توان برای دستیابی به اقتدار کامل، تأکید می کند: ((وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ)) [۱۴]؛ «هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آن ها [دشمنان]، آماده سازید».

مفاد این آیه، قدرت یافتن مسلمانان و رسیدن آنان به حدی از شکوه و عظمت است که دشمنان هرگز این جرئت را به خود ندهند که نسبت به جامعه اسلامی تعرض کنند. بدیهی است چنین اقتداری شامل اقتدار در امور سیاسی و اقتصادی و فرهنگی باشد.[۱۵]

حمایت از تولید داخلی و حمایت از سرمایه گذار و کارگر داخلی سبب می شود توسعه پایدار، مقدمه ای برای تبدیل تولیدات داخلی به محصول با کیفیت که در درجه نخست برای مصرف کشور و در درجه بعدی برای یک

تولید صادرات محور باشد و زمینه ساز تبدیل ایران به یک قدرت اقتصادی شود. انقلاب اسلامی از ابتدای تشکیل خود، توجه زیادی به موضوع خودکفایی در عرصه های مختلف داشته است و بخشی از اقتدار ایران امروز، مرهون ایستادگی و پافشاری بر آرمان هایی است که هرگونه وابستگی را بر نمی تابد، اما شاید تحقق مسنجم تر آن نیاز به همان فرهنگی باشد که امام خامنه ای (مد) خواستار اشاعه آن در میان مردم برای مصرف کالای داخلی و در میان تولیدکنندگان برای تولید کالای با کیفیت شدند. حال اگر تلاش و سرمایه کشور روی موضوع تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی متمرکز شود، تقویت نظام اقتصادی کشور شکست سنگینی را برای تحریم های غرب رقم خواهد زد و کشورهایی که خود درگیر بحران اقتصادی هستند، ثمره تلاش نظامی دینی برای تأکید بر مستقل بودن را خواهند دید و از طرفی مردم ثمره اقتصادی پویا را در زندگی خود احساس خواهند کرد. [۱۶]

۶. استفاده حداکثری از همه ظرفیت ها

رهبر معظم انقلاب (مد) در این زمینه فرموده است: «از زمان باید حداکثر استفاده بشود. طرح هایی که سال های متمادی به طول می انجامید، امروز خوشبختانه با فاصله کمتری انسان می بیند که فلان کارخانه در ظرف دو سال، در ظرف هجده ماه به بهره برداری رسید. باید این را در کشور تقویت کرد. حرکت براساس برنامه، یکی از کارهای اساسی است.» [۱۷]

حداکثر استفاده از ظرفیت های مردمی و دولتی یکی دیگر از ارکان اقتصاد مقاومتی است. حرکت ها باید براساس برنامه صورت گیرد و ظرفیت ها و منابع کشور را به طور دقیق بررسی و برآورد شود. ظرفیت های بسیاری وجود دارد که ناشناخته هستند که باید به این ظرفیت ها توجه شود. [۱۸]

استفاده صحیح از ظرفیت زمان، یعنی اینکه افرادی که وقت های آزاد بسیاری دارند، مشغول به حرفه ای در این زمان ها شوند؛ به عنوان مثال بانوان خانه داری که با هنر گلدوزی، بافتنی و... آشنا هستند، از وقت خود بهره کافی را ببرند. استفاده از ظرفیت مکان از جمله این ظرفیت هاست که مثال های بسیاری برای آن می توان بیان نمود: استفاده از زیرزمین های خانه ها و اتاق نمناک جهت پرورش قارچ، پشت بام خانه ها، گوشه حیاط جهت کاشتن سبزیجات، استفاده از انشعاب رودخانه ها و برکه ها جهت پرورش ماهی، هم چنین پرورش طیور به جهت استفاده از تخم و گوشت آن ها.

۷. روح خودباوری و خوداتکایی

روح خودباوری و خوداتکایی سبب می شود انسان هر آنچه نیاز اقتصادی است، برآورده سازد و با آبادانی و تولید و تصرف در جهان مادی، آن را برای آسایش جامعه مورد بهره برداری قرار دهد. این گونه است که آستانه تحمل جامعه نسبت به فشارهای سلطه گران مستکبر افزایش می یابد و امکان تسلط به آنان را نمی دهد. [۱۹]

یکی از پایه های شکل گیری کاری اقتصادی، داشتن روحیه خودباوری است. انسانی که خود را باور کند و به خود اعتماد کند، نه تنها نیازهای اقتصادی در آن زمینه را برطرف می کند؛ بلکه می تواند موجب خلق شگفتی های جدید اقتصادی شود. صحیح است که روح خودباوری، عامل حرکت دهنده قوی و رو به جلویی است که جرعه اقتصادی در ذهن افراد می زند، اما این تحرک و پویایی باید همواره در ادامه راه وجود داشته باشد که این ادامه دهنده، همان روح خوداتکایی است. هیچ گاه نباید از پا نشست؛ زیرا خلق کارهای بزرگ اقتصادی، روح بزرگ خوداتکایی را می طلبد.

۸. توجه به اقتصاد دانش بنیان

مؤثرترین مؤلفه اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش بنیان است. اقتصاد دانش بنیان، اقتصادی است که براساس تولید، توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات شکل گرفته است و سرمایه گذاری در دانش و صنایع دانش پایه مورد توجه خاص قرار می گیرند. [۲۰] علم و فناوری های خاص و انحصاری می تواند منبع بسیار بزرگی برای درآمدهای بالا و تجارت های پر سود باشد. ظرفیت های دانشی و فنی می تواند نیازهای وارداتی کشور را به حداقل برساند و دشمنی که به تحریم ها چشم دوخته، ناکام بگذارد. [۲۱]

نقش علم و دانش در اقتصاد به دلیل ایجاد تخصص و بهبود بهره وری عوامل تولید، از گذشته مورد توجه قرار گرفته و جایگاه فن آوری و دانش به عنوان عوامل درون زا در رشد اقتصادی مورد تأکید قرار گرفته است. با توجه به اینکه در اقتصاد دانش بنیان، تولید، توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات عامل و محرک اصلی رشد اقتصادی، تولید ثروت و اشتغال در تمامی فعالیتهای اقتصادی است، فرایندهای خلق و ایجاد دانش، فراگیری و اکتساب آن، پخش و اشاعه و کاربرد عملی آن باید به دقت برنامه ریزی شود تا بازخورد بین فرایندهای مذکور، پیشرفت اقتصاد دانش بنیان را تضمین کند. وجود محیط مناسب

اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و قانونی برای سرمایه گذاری، تولید و تجارت، آموزش و تعلیم و تربیت یا سرمایه گذاری در سرمایه انسانی، سیاست های حمایتی دولت و فن آوری اطلاعات و ارتباطات از جمله پیش نیازهای اقتصاد دانش بنیان است. برای دستیابی به اقتصاد دانش بنیان بایستی شرایط لازم برای ابداع و نوآوری فراهم شود تا توانایی تبدیل ایده ها به محصولات از طریق سرمایه گذاری به تولید محصولات جدید منجر شود